

TÜRK-İŞ MÜMESSİLLER HEYETİNDE PARTİ KURMA KARARI (1962)

Türk-İş Dergisi, Ocak 1997

Yıldırım Koç
Genel Başkan Danışmanı

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu'nun 3 Aralık 1996 günü İstanbul'da yapılan toplantısında kabul edilen bildiriye şöyle deniliyordu:

"Başkanlar Kurulumuz, işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin siyasal alandaki bağımsız gücünün demokratik bir biçimde geliştirilmesi ve güçlendirilmesi konusuna gereken önemi vermeye devam edecektir. İşçi sınıfımız ve TÜRK-İŞ siyasete ağırlığını koymalıdır. TÜRK-İŞ'in önderliğinde ve TÜRK-İŞ Genel Kurul kararları doğrultusunda bir siyasi partinin oluşturulması konusunun tüm Teşkilatlarımızda tartışılması sürdürülecektir."

TÜRK-İŞ tarafından 21 Aralık 1996 günü İstanbul'da düzenlenen "Türkiye'ye Sahip Çık!" Yönetici ve Temsilciler Toplantısı sonrasında yayınlanan bildiriye ise şöyle deniliyordu:

"İşçi sınıfının sorunları yalnızca toplu iş sözleşmeleri ile çözülemez. Ülkemizin ve halkımızın temel sorunlarının çözüm yeri Parlamento'dur. Halkımız, çoğulcu, katılımcı ve demokratik parlamenter düzene olan inancını sürdürürken, Parlamento'da temsil edilen siyasi partilerin izledikleri yanlış politikalar nedeniyle, bu partilere olan inancını ve güvenini hızla yitirmektedir. Parlamento, zenginler kulübü olmamalıdır. Ülkemizde bugün bir siyaset boşluğu yaşanmaktadır. Bu boşluğu, halkımızın öncüsü ve umudu TÜRK-İŞ doldurmalıdır; başta işçi sınıfımız olmak üzere tüm çalışanlar doldurmalıdır. Türkiye nüfusunun yüzde 95'ini oluşturan işçi sınıfımız ve diğer çalışanlar, siyasete ve Parlamento'ya ağırlığını koymalıdır. İşçi sınıfı artık yönetilen değil, yöneten olmalıdır. TÜRK-İŞ, halkımızın nüfusunun yüzde 95'ini oluşturan işçilerin, memurların, emeklilerin, işsizlerin, küçük esnaf ve sanatkarların ve köylülüğün çıkarlarını koruyacak ve Türkiye'ye sahip çıkacak bir siyasi partinin oluşturulması çalışmalarına ağırlık ve hız vermelidir."

Saptayabildiğim kadarıyla, TÜRK-İŞ'in yetkili organlarında bir parti kurma konusundaki ilk ciddi tartışma 15 Ocak 1962 günü başlayan Mümessiller Heyeti toplantısında yapıldı.

TÜRK-İŞ Ana Tüzüğüne göre (M.11), Mümessiller Heyeti, Konfederasyon'a bağlı birlik, federasyon ve sendika başkanlarından oluşuyor ve normal olarak yılda bir defa toplanıyordu. Mümessiller Heyeti tavsiyelerde bulunabiliyor ve belirli koşulların yerine gelmesi durumunda, genel kurulun olağanüstü olarak toplanmasına karar verebiliyordu.

TÜRK-İŞ İcra Heyeti tarafından 15 Ocak 1962 günü başlayan Mümessiller Heyeti toplantısına sunulan raporda siyasal partilerin sendikacıları basamak yapmalarından yakınılıyordu ¹:

"Teessürle arzetmek mecburiyetindeyiz ki, şimdiye kadar olduğu gibi, işçi arkadaşlarımız ve sendika liderleri seçimlerde basamak yapılmış; isimleri etrafında siyasi partilerce geniş yayınlar ve yankılar yapılan işçi adayları adeta seçilmemesinin temini için listelerin sonuna doğru itilmiştir."

¹ TÜRK-İŞ, Mümessiller Heyeti Tutanakları, 1962, s. 21 (Çoğaltma).

TÜRK-İŞ Genel Başkanı Seyfi Demirsoy, Mümessiller Heyeti toplantısı açış konuşmasında şunları belirtti ²:

"Memleketimizde 15 Ekim 1961'de yapılan milletvekili ve senatör seçimlerinin neticeleri hepimizce malum olmakla beraber, bir noktaya tekrar dikkatinizi çekmek isterim. 620'ye yakın üyesi bulunan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde işçi olarak sadece 2 değerli arkadaşımız bulunmaktadır. Siyasi partilerimiz; Milli Birlik Komitesiince teşekkül ettirilen Kurulu Meclis'e tarafımızdan gönderilen temsilci miktarı kadar dahi azanın girmemesinde ittifak etmişler ve hatta direnmişlerdir. Bu hal bizi üzmeyle beraber, bizlerin bir siyasi fikir, daha açık bir tabirle, yeni bir siyasi parti etrafında toplanmamızın gerektiği hakikatını gösterme yönünden bugünkü siyasi parti idarecilerine teşekkür etmeyi gerektirmektedir."

Tartışmalar sırasında söz alan Ziya Hepbir, işçilerin bir işçi partisinde birleşmelerini savundu; ancak bu konudaki 41. madde engelini dikkati çekti. Tüzüğün 41. Maddesi şöyleydi: "TÜRK-İŞ kademelerinde vazife almış olan sendikacılar, siyasi parti seçimlerinde, dini ve ticari gayeler için, TÜRK-İŞ'teki ünvan ve yetkilerini kullanamazlar, aynı zamanda siyasi teşekküllerde vazife alamazlar ve ünvanlarını propaganda vasıtası yapamazlar, Yaptıkları takdirde Konfederasyon'daki vazifelerinden müstafi sayılırlar." Z.Hepbir, 13 Şubat 1961 tarihinde Türkiye İşçi Partisi'ni kuran İstanbul İşçi Sendikaları Birliği üyesi sendikaların yöneticilerinin Konfederasyon Ana Tüzüğü'nün 41. maddesi hükmünü ihlal ettiğini ve bu nedenle Konfederasyon'daki görevlerinin düşmesi gerektiğini de belirterek, şunları söyledi ³:

"TÜRK-İŞ Ana Nizamnamesinin 41. maddesine göre TÜRK-İŞ kademelerinde vazife almış olan sendikacılar siyasi seçimlerde TÜRK-İŞ'teki ünvanını ve yetkilerini kullanamazlar. Aynı zamanda siyasi teşekküllerde vazife alamazlar ve ünvanlarını propaganda mevzuu yapamazlar. Bunu yaparlarsa Konfederasyondaki vazifelerinden müstafi sayılırlar. Genel kurulda bu madde vazedildi ve yemin ettik. İşçi arkadaşların hak ve menfaatlerinden başka birşey düşünmeyecek, dedik. İstanbul'da İşçi Sendikaları Birliği Genel Kurulu toplandı. Bu üçüncü maddeyi tekrar ele aldık ve arkadaşlar anlayış göstererek ayrıldılar. Bunu Konfederasyon'a da ilettik. Konfederasyon İdare Heyeti toplandı. 41. maddeyi Danıştay'a sordular. Şurayı Devlet, vatandaşla hükümet arasında çıkan ihtilafları kotarmaya bakar. Yoksa, birinci tefsir mercii değildir. Fakat hangi düşünce ile sordular, bilmiyoruz. Danıştay vazifesi olmadığını bildirdiler. Biz Konfederasyon'a, İstanbul'daki hadiseler malum, ne oluyoruz, diye sorduk. Konfederasyon, 41. maddenin tatbikini sağlayacağız, dediler. Bugün burda maalesef 41. maddenin tatbik edilmediğini gördük. Arkadaşlar, idareciler Ana Nizamnameyi çiğnerler, İcra Heyeti de bunları idare ederse, hepimiz ne olur, dedikten sonra, Yeni İstanbul Gazetesini protesto ederek cevap verdik."

Tutanaklar bundan sonra konuşmaları özetlemeye başlamış. Şöyle devam ediyor: Ziya Hepbir, "Demokratik sosyalizmi anlatarak öğdü. Komünizmi lanetledi. Partilere çattı ve işçinin bir işçi partisi çatısı altında toplanmasının elzem olduğunu belirtti. 41. maddenin ölü madde olarak ilan edilmesini istedi."

Ethem Ezgü de işçilerin tek bir parti çatısı altında toplanmasını savundu ⁴; "seçimlerin neticelerinden bahsederek, kendisi de dahil olmak üzere politikacıların pisliklerinin kurbanı olduklarını beyanla, bundan böyle tek bir parti çatısı altında toplanmanın lüzumunu anlattı... Parlamentoda işçinin temsilcisinin çoğalmasını istedi."

² TÜRK-İŞ, adı geçen belge, s. 2.

³ TÜRK-İŞ, a.g.b., s. 39.

⁴ TÜRK-İŞ, a.g.b., s. 43.

Mehmet Alpdündar da benzer görüşler ileri sürdü ⁵; **"partilerin, politika bezirganlarının işçiye karşı seçimlerde tutumunu ve seçimden sonraki tutumlarını anlattı. İşçinin kendi kendini kurtarması için ne lazımsa onu yapmanın elzem olduğunu beyan etti."**

Bu tartışmalardan sonra bu konularda bir önerge verildi. Tutanakta bu gelişme şöyle anlatılmaktadır ⁶:

"Divana verilen 72 imzalı takrir okundu. Takrirdede, mevcut siyasi partilerden tamamiyle ümidini kesin işçi kütlemiz, bütünü ile aynı ideal ve prensiplere bağlı bir tek partinin çatısı altında bulunmaya artık karar vermiş bulunmaktadır; ancak, bu davranışımızı önleyici kesin hükmü bulunan TÜRK-İŞ Ana Tüzüğü'nün 41. maddesinin öncelikle halli gerekmektedir; hukuki kaidelere riayete ve mevcut şartlara uydukları nisbetle değer hükmü taşırlar; bu sebeple, sosyal ve ekonomik şartların bu maddenin vazedildiğinden bugüne kadar tamamı ile değiştiği ve yüksek meclisin, umumi temayülü gözönüne alarak, mezkur 41. maddenin tatbik mahiyeti kalmayan ölü madde olarak ilan edilmesini teklif ediyorum, demektedir.

"Celal Beyaz, hürriyetlere mani olan bir madde olduğundan ölü madde olarak ilanını talep etti. Aleyhinde konuşacak çıkmadı. Ahmet Aras, zaten maddenin 1957'den beri selahiyetli şahıslar tarafından çığnendiğini belirterek, ölü madde olarak ilanına lüzum görmüyorum, dedi. İdare Heyeti adına Asutay, maddenin ölü madde olarak ilanı lazım gelen müjbirleri izah etti. Takrir reye sunuldu. Ölü madde olarak ilan edilmesi 141 reyle kabul edildi."

Bu karar TÜRK-İŞ Ana Tüzüğü'ne aykırıydı. Tüzük'te Mümessiller Heyeti'ne Tüzüğü'nün bir maddesini "ölü madde" olarak kabul etme ve işlevsiz kılma yetkisi verilmemişti. Bu girişim sonrasında bir siyasal parti kurulmuş ve TÜRK-İŞ yöneticileri bu partide görev almış olsalarda, açılacak bir dava ile bu madde iptalilebilirdi.

Mustafa Ertuğrul yaptığı konuşmada, "siyasi topluluklardan, partilerden bahsederek, kendi işçi kardeşlerimizi destekleyelim, başkalarından bize fayda yok," dedi ⁷.

Kenan Durukan ise parti girişimine karşı çıktı. K.Durukan, "siyasi parti kurma teklifini tenkit etti; mali sıkıntıdan bahsederken büyük imkanlar isteyen partililik nasıl bağdaşabilir," dedi ⁸.

Seyfi Demirsoy, bu tartışmalara şu şekilde yanıt verdi ⁹:

"Şimdi, çeşitli partilere mensupsunuz, ben size söylüyeyim. Bir Halk Partili işçiye Demokrat Partisi'ne, Adalet Partisi'ne rey verdirebilir misiniz? Verdirmek kudretinde misiniz? Değil. Bir Adalet Partili işçiye Cumhuriyet Halk Partisi'ne rey verdirebilir misiniz? Verdiremezsiniz ve siyaset o kadar hassastır ki, ver, dedin, şu partiyi destekle, dediğin anda sendikacılık orada tükenmiştir; acze düşer, kuvvetsizliğe düşer ve yapamadık, der.

"Biz seçimlerde, buna rey ver, demedik. Hiçbir meydanda nutuk çekmedik. Hatta seçim günü rey bile vermedik. Çektik, gittik Yunanistan'a. Yapamazdık. Çünkü yaptık mı, bu işin neticesi gelmelidir. O kuvveti görmedik kendimizde. Konfederasyon Başkanı, İcra Heyeti şu partiye rey vereceksin, dediği halde, o zaman Konfederasyon Başkanının,

⁵ TÜRK-İŞ, a.g.b., s. 43.

⁶ TÜRK-İŞ, a.g.b., s. 44.

⁷ TÜRK-İŞ, a.g.b., s. 51.

⁸ TÜRK-İŞ, a.g.b., s. 52.

⁹ TÜRK-İŞ, a.g.b., s. 61.

İcra Heyetinin, sendika başkanının durumu ne olur efkarı umumiye nezdinde? İşte onun için uğraşyoruz. Kendi siyasi hedefimizde tek bir siyasi kuvvet olabilmek için uğraşıyoruz."

Bu dönemde çalışanlar arasında önemli çıkar farkları vardı; farklı siyasal eğilimleri olan işçilerin ortak çıkarlar doğrultusunda birlikte mücadeleye girme eğilimi belirleyici değildi; işçilerin büyük bir bölümü, 27 Mayıs İhtilali ile devrilen Demokrat Parti'yi destekliyordu. Mümessiller Heyeti'nde alınan bu karar, işyerlerindeki işçilerin genel bir eğiliminin değil, 15 Ekim 1961 seçimlerinde belirli siyasal partilerden Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne girmeyi umut eden sendikacıların bu siyasal partilere tepkilerinin sonucuydu. Bu karar sonrasında Sosyal Güvenlik Partisi, Türkiye Çalışanlar Partisi veya Çalışanlar Partisi adını alacak bir partiyi kurma doğrultusunda çeşitli temaslar yapıldı. Aydınlarla işbirliği içinde bir tüzük ve program hazırlanmaya çalışıldı. Ancak tabandan böyle bir talebin ve bu konuda ciddi bir desteğin gelmeyeceğinin anlaşılması üzerine ve diğer bazı nedenlere bağlı olarak, Çalışanlar Partisi kurulmadan bu çalışmalara son verildi ¹⁰. Türkiye Çalışanlar Partisi girişimi, başlangıç hazırlıkları ve programı itibarıyla Türkiye İşçi Partisi'nden daha düzenli ve sistemliydi. Ancak bu gibi çalışmalarda asıl önemli olan taban desteği bu girişimde de yoktu. Günümüzdeki tartışmaları TÜRK-İŞ tarihinde yer alan girişimlerden ayıran temel fark, tüm çalışanları birleştiren böyle bir ihtiyacın ortaya çıkması, bu ihtiyacın tabanda hissedilmesi ve konunun yaklaşık 5 yıldır işyerlerinde, şubelerde, sendikalarda ve TÜRK-İŞ'te tartışılıyor ve olgunlaştırılıyor olmasıdır.

¹⁰ Bazı araştırmacılar yanlışlıkla Türkiye Çalışanlar Partisi'nin kurulduğunu ileri sürmektedir; ancak bu doğru değildir: "Mümtaz Sosyal, Partinin programını hazırlamakla görevlendirilmiştir. Hatta partinin ismi dahi tesbit edilmiştir: Türkiye Çalışanlar Partisi. Nitekim, Parti, 11.2.1961 tarihinde kurulmuştur. Partinin kuruluş toplantılarına üniversite öğretim üyeleri, çok sayıda sendikacı, aydın kişiler katılmışlardır... Netice olarak, Türkiye Çalışanlar Partisi, kuruluşundan hemen bir ay sonra, 7.3.1961 tarihinde (Merkezi Ankara'da bulunan Sosyalist Partiye iltihak kararı vererek) infisah etmiştir." 'Ağralı, S., **Günümüze Kadar Belgelerle Türk Sendikacılığı**, İstanbul, 1967, s.110-111). "Türk işçi hareketinin meydana getirdiği bir parti olarak kurulması düşünülen siyasi parti TİP'ten bir yıl sonra (11.1.1962) Türkiye Çalışanlar Partisi adı altında kurulmuşsa da bu parti de... işçi sınıfının temsilcisi vasfını kazanamamıştır." Kutal, Dr.G., **Teşkilatlanma Sorunları ve Başlıca Faaliyetleri Açısından Türkiye'de İşçi Sendikacılığı (1960-1968)**, İ.Ü.İktisat Fakültesi Yay.No. 393, İstanbul, 1977, s. 222. "Netice olarak, Türkiye İşçi Partisi ile birleşmeye muaffak olamayan Çalışanlar Partisi 7.3.1962 tarihinde kendini fesh etmiştir." (Karahasan, Ö., **Türkiye Sendikacılık Hareketi İçinde Zonguldak Maden İşçileri ve Sendikası**, Z.M.-İŞ Yay., Ankara, 1978, s.641.)